

AZ OKTATÓ-NEVELŐ MUNKA KORSZERŰSÍTÉSÉNEK TENDENCIÁI A NEVELÉSTUDOMÁNYI TANSZÉK TÍZÉVES MUNKÁJÁBAN*

DOMBI ALICE—FARKAS KATALIN

A Neveléstudományi Tanszékek, mint „széles profilú” szervezeti egységek különleges helyet foglalnak el a pedagógusképzésben.

Céljuk: a tanárképzés, azonos a szak- és más általános tanszékek céljával, de jellegüknek megfelelően más eszközökkel, más módon valósítják meg ezt. Alapvető feladatuk, hogy a hallgatók pedagógiai gondolkodását formálva rendszerezék, szintetizálják a tanárjelöltek gyermekekre és az általános iskolára vonatkozó ismereteit, tapasztalatait.

A tanárképző főiskolák neveléstudományi tanszékeinek felelősségét fokozza, hogy a jelenlegi tanterv értelmében a második félévtől az államvizsgáig — tehát hét féléven keresztül — munkakapcsolatban vannak az intézmény minden hallgatójával.

Az utóbbi tíz évben a tanszékünkre háruló feladatok mennyiségileg megváltoztak. Ennek legfőbb okát abban látjuk, hogy az adott időszakban megjelent határozatok, a nevelőiskola koncepciója, az új általános iskolai dokumentumok bevezetése, az elmélet és a gyakorlat kapcsolata erősítésének igénye stb. „új típusú” tennivalók elvégzését igényelték tőlünk, amelyek új utak keresésére készítettek bennünket.

Az „új utak keresésének” összegzésére — terjedelmi okok miatt — nem vállalkozhatunk, de szeretnénk néhány, általunk fontosnak vélt korszerűsítési törekvést tanszékünk fejlődési-fejlesztési tendenciái között felvázolni.

A tanszék fejlesztésének-fejlődésének főbb szakaszai az 1975—1985 közötti időszakban

Az 1975—1985 közötti időszakban megfogalmazott és megoldott feladatokat a fejlesztés-korszerűsítés, a fejlődés fő vonalát tekintve öt szakaszra oszthatjuk:

1. Káderutánpótlás, a tanszéki munkakollektíva kialakítása; az új oktatók bekapcsolódása a tanszéki munkába. (1975—1976.)
2. Átfogó tanszékfejlesztési koncepció kidolgozása; az egyéni elképzelések tanszéken belüli koordinálása; az elvi-ideológiai-pedagógiai egység megteremtése, az oktató-nevelő-tudományos munka újjászervezése. (1975—1977.)

* A tanulmány FARKAS KATALIN—DOMBI ALICE: A Neveléstudományi Tanszék fejlesztése-fejlődése az 1975—1985 közötti időszakban című oktatói pályamunka Szeged, 1985. részleteinek felhasználásával készült.

3. Bekapcsolódás a köznevelés fejlesztését szolgáló pedagógiai kutatásokba; a közösségi nevelés hatékonyságának vizsgálata; kapcsolatfelvétel más kutatóhelyekkel. (1977—1980.)
4. Az oktató-nevelő munka tartalmi-metodikai korszerűsítése; a szakcsoportok működési rendjének kidolgozása; a hivatásra nevelés hosszútávú feladatrendszerének kidolgozása. (1980—1983.)
5. Az elmélet és a gyakorlat egysége mind teljesebb megteremtése alapelvének érvényesítése; a pedagógus-továbbképzés egy modelljének kidolgozása (nevelőtanári képzés); az új, „gyakorlatorientált” főiskolai tanterv, az egyéni pszichológiai gyakorlatok bevezetésének előkészítése, illetve bevezetése. (1983—1985.)

A fent vázolt szakaszok közül kiemeljük a közvetlen a hallgatókkal való foglalkozást középpontba állító két utolsót, mivel tanszékünk elsőrendű feladata a tanárjelöltek hivatáshoz való pozitív viszonyának megalapozása, pályaidentifikációjának előkészítése.

Továbbfejlesztési koncepció az 1975—1985-ös időszakban

Az 1976—1977-es tanévben új tanszékvezető, Gácsér József került a tanszék élére. Ebben a tanévben került sor elvi-szemléletbeli kérdések megvitatására; olyan tanszéki munkarend, fegyelem, munkaritmus kialakítására, amelyben a főiskola — illetve a tanárképzés — érdekeivel összhangban az egyéni képességek kibontakozása és fejlődési szükségletek is biztosítottak voltak.

A tanszéki életre, a belső egység megteremtésére vonatkozóan több kollektív állásfoglalás született.

Körvonalazódott a tanszéki oktatókkal szembeni új típusú követelményrendszer és megtörtént ezek egyértelmű, részletes kimunkálása és elfogadása.

A legfontosabb párt- és állami dokumentumokban megfogalmazódott állásfoglalások, rendeletek, az előző tervidőszak lezárása, a tanszék oktatóinak szinte teljes kicserélődése, a tanszékkel szemben megfogalmazott központi és helyi követelmények szükségessé tették — a történeti előzményekre, a haladó elképzelésekre építkezve — egy átfogó tanszékfejlesztési koncepció kidolgozását. Ezt a fejlesztési koncepciót kellett pontosan körülhatárolni és ennek szellemében megtervezni és megszervezni a korszerűsítési folyamatot.

A korszerűsítés a tanszéki élet valamennyi mozzanatára kiterjedt. Ez minden oktatótól sokirányú készenlétet, állandó tájékozódást, új iránti fogékonyságot igényelt.

A képzési célnak megfelelően szükséges volt beilleszkedni az intézmény alapvető nevelési feladatainak a megvalósításába; összehangolt együttműködést kialakítani más tanszékekkel, a gyakorló iskolákkal.

Alapelvként fogadtuk el, hogy a képzés feladatainak meghatározásakor az általános iskola gyakorlatából, a pedagógus mindennapi tevékenységéből kell kiindulni.

Más nevelési tényezőkkel együtt alapfeladatunknak tekintettük a pedagógusi munka iránti érdeklődés felkeltését, a hivatástudat elmélyítését.

Mindvégig szem előtt tartottuk, hogy dinamikusabbá kell tenni azt a folyamatot, amelyben a gyakorlati tapasztalatok hatnak az elmélet fejlesztésére.

Az általános iskolai nevelőmunka hatékonysága szempontjából nagyon lényegesnek ítéltük meg a helyi, iskolai tapasztalatok feltárását, összegyűjtését és visszajuttatásukat, elterjesztésüket a mindennapi pedagógiai gyakorlatban.

Az oktató-nevelő munka korszerűsítési tendenciái

Az elmúlt 10 évben a pedagógiai tárgyak korszerűsítési tendenciáit az általános iskola igényeinek megfelelően alakítottuk. Így került sor tartalmi és metodikai megújításukra.

Kidolgoztuk az általános iskolai gyakorlat igényeinek megfelelő előadástematikákat, megterveztük a pedagógusi szemléletformáló szemináriumok programját, a gyakorlati élet szükségleteit figyelembe vevő feladatrendszerek kimunkálásával és a gyakorlati tapasztalatszerzés újabb lehetőségeinek megteremtésével (hospitálási, tapasztalatszerzési lehetőségek a város iskoláiban) formáltuk hallgatóink pedagógiai látásmódját, habitusát. Ennek érdekében kimunkáltuk a tanítási-tanulási folyamat irányításának modelljét, az évközi ellenőrzés, visszacsatolás, motiválás rendszerét, a jegymegajánlás formáit.

Törekedtünk a nevelélmélet tárgy oktatása metodikai kérdéseinek összegzésére, a hallgatók aktivitására is építő előadásforma kialakítására, a hallgatók önálló pedagógiai ismeretszerző tevékenységének ösztönzésére. Ennek érdekében többek között a tankönyv mellett használható segédanyagokat állítottunk össze, a „Megtörtént pedagógiai esetek” című esetgyűjteményünk pedig a hallgatók tudatos nevelői eljárásainak kialakítását célozta.

Mindenkor törekedtünk az általános pedagógia, didaktika, és a nevelélmélet közelítésére, ugyanakkor gondot fordítottunk a pedagógiai és marxista tárgyakkal való koncentrációra is.

Úgy tapasztaltuk, hogy az elmondottak a pedagógiai tárgyak megújításának, korszerűsítésének sajátos szerveződésű, egymásra épített egységét alkotva segítették munkánk hatékonyságát. Az 1984-ben életbe lépett új főiskolai tanterv tárgyai közül még csak a neveléstörténet oktatására került sor, amely alapozó funkciójú.

A nevelélmélet-didaktika-nevelésszociológia integrált tárgy oktatását az 1985/86-os tanévben kezdtük meg.

A gyakorlati nevelőmunkára való felkészítés területei

A pedagógusképzés hatékonyabbá válásának alapvető feltétele a gyakorlati tapasztalatszerzés lehetőségeinek maximális kihasználása, annak érdekében, hogy a tanárjelöltek megismerjék a pedagógiai munka szépségét, minél hamarább gyermekközelségbe kerüljenek, a tanári hivatást reálisan, életszerűen lássák, legyenek készek a nehézségek leküzdésére is, tudjanak dönteni nevelési szituációkban.

Az elmúlt 10 évben tudatosan törekedtünk arra, hogy gyakorlatcentrikussá tegyük a pedagógiai tárgyak oktatását. Az I. és II. gyakorló iskolával való jó kapcsolatunkat jelzi, hogy évről évre tudtuk gyarapítani a hospitálási lehetőségek számát. A gyakorló iskolák vezetése és tanárai készségesen kínáltak tanterven felüli hospitálási lehetőséget hallgatóinknak. Szervezetten került sor osztályfőnöki órák látogatására, de minden héten meghatározott időpontokban a tanárjelöltek egyéni szervezésű tapasztalatszerzésére is módot nyújtottak.

Az 1982—83. tanévben a Városi Művelődési Osztály engedélyével és támogatásával a város iskoláiban is hospitáltak hallgatóink nevelélmélet és didaktika keretében, ahol sok hasznos tapasztalatot szereztek.

Az úttörővezetői képzés is fontos területe a tanárjelöltek pedagógusmunkára való felkészítésének. A hallgatók általános mozgalmi képzésben részesültek, a konkrét funkciókra való felkészítés a továbbképzés feladata. A tanszékünkön folyó moz-

galmi képzés alapvető feladata az úttörővezetői alapismeretek, elemi vezetői jártaságok, készségek elsajátítása, illetve az úttörőszervezetben alkalmazható módszerek megismerése.

A ma és a holnap iskolájának célkitűzéseit csak akkor valósíthatjuk meg eredményesen, ha egyre inkább építünk a napköziotthoni munka gyakorlatára. Ezt tette szükségessé a napközi otthoni nevelőmunkára való felkészítés egy modelljének kidolgozását. A gyakorlati képzés részeként 1973 óta folyik e munkára való felkészítés.

A napközi otthoni nevelési gyakorlat a pedagógiai, pszichológiai elméleti tárgyak anyagára épül, és a gyakorlati tapasztalatszerzés, hospitálási gyakorlatát is felhasználja. A konkrét napközi otthoni gyakorlat két délután önálló napközis foglalkozás vezetésével zárul.

A napközi otthoni nevelési gyakorlat kialakult rendszere jól szolgálja erre a speciális feladatra való felkészítést. A hallgatók gyermekközébe kerülve, sokirányú foglalkoztatási módokat megismerve, élményeket szerezve, sajátos nevelési helyzeteket látva, a gyermekek őszinte ragaszkodását tapasztalva, kötetlenebb munkaformában próbálják ki pedagógusi „képességeiket”.

Az elmélet és gyakorlat összhangjának szép példája a témában elkészült számos szakdolgozat, amely biztosítéka az elmélyült kutatómunka és gyakorlati tevékenység összhangjának. Az új főiskolai tanterv keretei is lehetőséget adnak a napközi otthoni gyakorlati képzés továbbfejlesztésére, s a tárgyi és személyi feltételek javulásával a tartalmi munka szervezeti kereteinek bővítésére.

Az 1984-ben életbe lépett új főiskolai tanterv a hallgatók, oktatók és a pedagóguspálya iránt felelősséget érző pedagógusok által oly sokszor igényelt „gyakorlat-orientált” szellemével valósította meg a tanárjelöltek gyakorlati tapasztalatszerzési skálájának kibővítését azáltal, hogy bevezette az „Egyéni pszichológiai és pedagógiai gyakorlat” c. tantárgyat. Ennek keretében a főiskolai hallgatók félévenként 15 órát töltenek az általános iskolában (I—V. félévig), így gyermekközébe kerülve gyűjthetnek tapasztalatokat, élményeket a gyerekekről és saját fejlődő pedagógus egyéniségükről, majd kipróbálhatják egyéni képességeiket.

Szeged város Művelődési Osztályának támogatásával a város 34 iskolájában tölt 870 hallgatónk félévenként 5×3 órát. Az iskolákban szívesen fogadták a tanárjelölteket, a pedagógusképzés iránti felelősséget átérezve vállalták gyakorlatuk irányítását.

A fenti célnak megfelelően a következő feladatokat fogalmaztuk meg:

1. *Ismerkedés* a jövődő élethivatás színtereivel, az iskolákkal és más nevelési-közművelődési intézményekkel, köznevelésünk aktuális problémáival.
2. A pedagógusszerepről alkotott kép formálása, a pedagóguspálya mibenlétének bemutatása, az önálló nevelői arculat, a saját elvi álláspont kialakulásának segítése.
3. Élményszerzés a különböző tanári viselkedésformákról, ezek lehetséges hatásairól: A tanári tevékenység örömeinek, gondjainak megérzése, a pályához való viszony pozitív vonásainak gyarapítása; a pedagógusmunka megszerettetése.
4. Véleményformálás a felmerülő problémák megoldási módzatairól, a konfliktus megoldásra törekvés taktikájának és stratégiájának elsajátítása.
5. Alkalom biztosítása arra, hogy a hallgató megfigyelje, kipróbálja saját verbális és nem verbális megnyilvánulásait; észrevegye és értelmezze a gyerekek visszajelzését reagálási módját... stb.
6. Az önálló kezdeményezés, az öntevékeny magatartás lehetőségének megteremtése; az egyéni elképzelések megvitatása, kipróbálása; az önálló feladatmegoldás - az alkalmazási készség megalapozása.

7. Tapasztalatszerzéssel biztosítani, hogy a pedagógiai és pszichológiai ismeretek a gyakorlatban értelmet nyerjenek, élővé, összekapcsolhatóvá, integrálhatóvá váljanak.
8. A személyes élmények lehetséges általánosítása, a pedagógia és pszichológia ismeretanyagába történő integrálása.

A jövő fogja eldönteni, hogy elméleti ismereteik gyarapodásával egyre tudatosabb tapasztalatszerzésük milyen mértékben befolyásolja majd hallgatóink gyakorló pedagógusi munkáját.

Az elmúlt év tapasztalatai kedvezőek. A pedagógus hivatással való azonosulás folyamatában döntő hatású, hogy a tanárjelöltek a képzés első pillanatától kezdve megfigyelhetik az iskola életét, részt vehetnek a tanárok, tanulók örömeiben, megismerhetik problémáikat.

Úgy gondoljuk, hogy szemináriumaink és előadásaink értékesebbé válhatnak azáltal, hogy az iskolai gyakorlaton szerzett élményekre támaszkodhatunk, az elmélet-gyakorlat összhangja így tökéletesebben megvalósulhat.

Végezetül egy érintőlegesnek tűnő — de az oktató-nevelő munka szempontjából nagyon lényeges — területről szeretnénk szólni. A pedagógusképzés korszerűsítési munkálatai során középpontba került a képzés-továbbképzés egymásra épülése. Ezért az oktatás-nevelés-gyakorlati képzés vonatkozásában kulcsfontosságúnak véljük az oktatók közvetlen továbbképzési tapasztalatait.

A tanszék bekapcsolódása a pedagógusok továbbképzésébe

A tanárrá válást, a „pedagógussá érést” olyan folyamatnak fogjuk fel, amelynek első mozzanata a pályaválasztást megelőző pályaeorientáció és az ezt lezáró felvételi vizsga. Ezután következik a tényleges képzés, a későbbi tanári munkára való intenzív irányított felkészülés-felkészítés. A képző intézmények azonban nem tudnak teljesen kész, befejezett és lezárt tudású szakembereket kibocsátani. Ezért egy harmadik mozzanat „képzésre épülését” kell előkészítenünk, nevezetesen a pályakezdés-beilleszkedés és folyamatos továbbképzés optimális lehetőségét.

A pedagógusképző intézményekben elsajátított ismeretek „szükséges”, de nem „elégéses” feltételei az iskolai feladatok sikeres megoldásának. Ezeket állandóan tökéletesíteni és bővíteni kell egyrészt közvetlenül az oktató-nevelő tapasztalatok köréből, másrészt az elméleti irodalom, szak- és módszertani folyóiratok anyagainak tanulmányozásával.

A tanszéken az elmúlt időszakban tervszerűen kapcsolódtunk be a pedagógus továbbképzés feladatainak megoldásába. Ennek formái változtak és az alábbi fejlődési szakaszokban körvonalazhatók:

- a) Előadások, vitaindító referátumok tartása nevelési értekezleteken, kerekasztal-beszélgetések, fórumok gyakorló pedagógusokkal, Szeged város igazgatói értekezletein előadás tartása.
(Főleg az 1975—76. és 1976—77-es tanév)
- b) Írásbeli segédanyagok, bibliográfiák készítése. A tanszéki kutatásba bekapcsolódó pedagógusokkal fejlesztési programok kidolgozása. Ebben a szakaszban jelentek meg a különböző önálló kiadványok, bibliográfiák.
(Főleg az 1977—78., 1978—79. és 1979—80. tanév)

- c) Önálló továbbképzési programok kidolgozása, a továbbképzés megszervezése, itt előadások, konzultációk tartása.
- Szakfelügyelők pedagógiai-pszichológiai továbbképzése. (Békés megye 1980—81-es tanév)
  - Tanárok Nyári Akadémiája „Család és iskola” témakörben; osztályfőnöki és napközi otthoni szakon 1981—82-es tanév.
  - Az iskola megnövekedett szerepe a társadalomépítésben című komplex ideológiai-pedagógiai-pszichológiai-közművelődési tanfolyam osztályfőnököknek, napközis nevelőknek. A tanfolyamon havonta egész napos konzultációt tartottunk és minden pedagógus szakdolgozatot készített. (Békés megye, 1983—84. és 1984—85-ös tanév)
- d) A kiegészítő nevelőtanári szak programjának kidolgozása és beindítása. A nevelőtanári képzés célja: felkészíteni a már működő pedagógusokat az általános iskola speciális nevelési feladatainak (napközi otthoni-, úttörőmozgalmi-, gyermekvédelmi kollégiumi munka) szakszerű ellátására. A képzés az 1983—84-es tanévben a megyei művelődési osztályok — és a pedagógiai intézetek támogatásával három konzultációs központban (Békéscsaba, Kecskemét, Szeged) napközi otthon vezető szakon 57 hallgatóval beindult. A Művelődési Minisztérium irányítása alatt működő Pedagógiai Oktatástechnológiai és Módszertani Szakbizottság 1984 júniusában elfogadta az úttörőmozgalmi és gyermekvédelmi szakirány tervét is. Az úttörővezetői szak 1984—85-ös tanévben Szegeden beindult, a gyermekvédelmi szakot az 1985—86. tanévre hirdettük meg.
- Megjegyezzük, hogy az 1984—85-ös tanévben kidolgoztuk a Művelődési Minisztérium felkérésére a pedagógus-továbbképzés programját nyolc témakörben.

A továbbképzési feladatok megoldásába való bekapcsolódás nemcsak a már működő pedagógusok munkájának segítségét jelenti. A továbbképzések során gyűjtött információkat, tapasztalatokat felhasználjuk a nappali tagozatos képzés korszerűsítésére is.

Szubjektív zárszó

Munkánk hatékonyságának fokmérője az, hogy milyen pedagógus egyéniséget nevelünk, hogyan állják meg helyüket, pedagógus gondolkodásmódjuk miként határozza meg nevelési eljárásaikat.

Összegezés helyett álljon itt néhány hallgatói vélemény, amely törekvésünk sikerességének némileg fokmérője.

„Nagyon aranyosak voltak az első osztályosok, ha nevelélmélet órán nem jutok el elsős osztályba, talán sosem tudom meg, milyen érdekes egy ilyen óra a kicsikkel.”

„Visszagondolva főiskolás éveimre, azokat a dolgokat tudom hasznosítani, amelyek 'életközelpbe' vittek minket. Sokszor eszembe ötlük egy-egy nevelési helyzet megvitatása szemináriumon. Most látom igazán, hogy milyen szerepe van a dicsérő szónak, vagy a tanár egy-egy gesztusának.”

„...Azokat a vizsgálódási technikákat, amelyeket pedagógiából megtanultam, most osztályfőnökként nagyon jól tudom hasznosítani.”

MODERNISIERUNGSTENDENZEN DER AUSBILDUNGS UND ERZIEHUNGSARBEIT IN DER 10 JÄHRIGEN TÄTIGKEIT DES WISSENSCHAFTSBEREICHES FÜR PADAGOGIK

ALICE DOMBI—KATALIN FARKAS

Die Verfasser unternehmen es, einige Entwicklungstendenzen von der 10 jährigen Tätigkeit des Wissenschaftsbereiches für Pädagogik der Pädagogischen Hochschule Juhász Gyula bekanntzumachen, die — in den Mittelpunkt stellend die Beschäftigung mit den Lehramtskandidaten und hervorhebend die Gebiete der Vorbereitung zur praktischen Erziehungsarbeit — die Modernisierungstendenzen in der Ausbildungs- und Erziehungsarbeit demonstrieren.

ТЕНДЕНЦИИ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ УЧЕБНО-ВОСПИТАТЕЛЬНОЙ РАБОТЫ КАФЕДРЫ ПЕДАГОГИКИ ЗА ПОСЛЕДНИЕ ДЕСЯТЬ ЛЕТ

АЛИСЕ ДОМБИ—КАТАЛИН ФАРКАШ

Авторы работы взяли на себя задачу показать некоторые тенденции развития, характеризующие работу кафедры педагогики Педагогического института им. Д. Юхаса за последние 10 лет. Эти тенденции, выдвигая на первый план работу среди будущих учителей и сферы подготовки их к практической воспитательной работе, освещают главные моменты совершенствования учебно-воспитательной работы.